

OKRAŠLOVACÍ Hnutí V HRADCI KRÁLOVÉ V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

BEAUTIFICATION MOVEMENT IN HRADEC KRÁLOVÉ IN THE 1ST HALF OF THE 20TH CENTURY

Ing. arch. Jan Falta

Statutární město Hradec Králové, Odbor památkové péče
Československé armády 408, 502 00 Hradec Králové
e-mail: jan.falta@tiscali.cz

Klíčová slova:

okrašlovací hnutí, veřejná zeleň, Hradec Králové

Keywords:

beautification movement, public greenery, Hradec Králové

Abstrakt:

Nepřehlédnutelnou aktivitou v 1. pol. 20. století v oblasti péče o zeleň a životní prostředí v dnešním pojetí bylo okrašlovací hnutí. V Hradci Králové a okolních obcích byly zakládány okrašlovací spolky, které úzce spolupracovaly s obecní samosprávou v oblasti výsadby městské zeleně. Článek se zaměřuje na jejich vznik, činnost a vliv na proměnu městské zeleně ve městě Hradec Králové v období jeho proměny v moderní město. Město Hradec Králové je pro účely tohoto příspěvku chápáno v rozsahu současných hranic, protože vývoj okolních samostatných obcí v 1. pol. 20. století byl výrazně ovlivňován městem Hradec Králové.

Při zkoumání tématu byly využity archivní dokumenty uložené ve fondech paměťových institucí v komparaci s dobovými publikacemi vydávanými v myšlenkovém prostředí okrašlovacího hnutí.

Abstract:

In first half of the 20th century there was as noticeable activity in caring about greenery and the environment in today's concept - beautification movement. In Hradec Králové and some near villages there were established beautification movements, which cooperated with municipal government in plantings of the urban greenery. The article is focused to their formation, activities and the effect of changing the urban greenery in Hradec Králové in the age of the transformation into the modern city. Hradec Králové is – for purpose of this article – understood in a range of the current border, because the process of the near, separated villages was affected by Hradec Králové in first half of the 20th century

Úvod

Dějinám spolkové činnosti v 19. a 20. století, vlivu na místní společenství a vztahům k představitelům veřejné správy a místním elitám se věnuje v poslední době pozornost. Zájem je mj. podpořen současným zvýšeným zájmem o mladší dějiny a dále budováním občanské společnosti. Po takřka padesátileté přestávce ve svobodné spolkové činnosti, vznikají nebo se

obnovují od počátku 90. let 20. stol. spolky orientované na různé oblasti dobrovolnické činnosti. Právě zájem o přerušenou historii je jednou z motivací poznání historie spolkové činnosti. [22] [18]

V 19. století se spolková činnost rozvíjela zejména po přijetí spolkového zákona v roce 1852¹ a dále zejména v souvislosti s přijetím zákona o právech spolčovacím v roce 1867². Zatímco zákon z roku 1852 se vztahoval i na spolky tvořící zisk (např. spořitelní, konzumní ...) nový spolkový zákon z roku 1867 tyto spolky produkující zisk ze své působnosti vyjímal.

Spolky okrašlovací, na které je zaměřen tento příspěvek, se výrazným způsobem rozšířily v poslední třetině 19. stol.³ Jejich činnost byla nejenom vzdělávací, ale i mnohdy plnily úlohu v oblasti kulturní a společenského života. Za své rozšíření mj. vděčí aktivitě Svazu okrašlovacího v Praze založeného v roce 1904, který aktivity místních okrašlovacích spolků podporoval a šířil osvětu. Taktéž v Hradci Králové a sousedních obcích byly zakládány okrašlovací spolky.

V literatuře není činnost okrašlovacích spolků v Hradci Králové a okolí dostatečně popsána. V publikaci popisující historii spolkové činnosti na Hradecku (Hloušková 2001) je činnost okrašlovacích spolků úplně opomenuta. [22] Dílčí informace jsou uvedeny v dvoudílné encyklopedii města Hradec Králové (Kolektiv 2011). [21] V práci zabývající se úlohou spolků na utváření kulturního života v Hradci Králové v 19. a poč. 20. stol. (Doležalová 1998, Štěpánková 2009) [20] [51] nebo v práci zabývající se sociálním významem a hmotné kultury hostinských zařízení na přelomu 19. a 20. stol. (Prokopová 2011) [48] je existence okrašlovacího spolku v Hradci Králové jen zmíněna. Obdobně v pracích, jejichž těžištěm jsou současné "okrašlovací" spolky (Ovčáková 2004, Blažek 2010) jsou informace o okrašlovacích spolkách v 19. a poč. 20. stol. zahrnuty. [46], [18]

Příspěvek vychází z archivních dokumentů uložených v archivu Akademie věd České republiky, Státního oblastního archivu v Zámrsku, Okresního archivu v Hradci Králové, dobových publikací a tisku a zejména se soustředí na činnosti okrašlovacích spolků vztahující se k městské zeleni na veřejných prostranstvích. [1] až [15]

Historické souvislosti činnosti okrašlovacích spolků ve městě Hradec Králové

Město Hradec Králové, které je středověkého založení, bylo v 18. stol. zvoleno pro výstavbu bastionové pevnosti. Pevnostní systém zahrnující i rozsáhlé inundační kotliny byl vybudován na místě zbořených přirozeně rostlých městských předměstí. Pro jejich vysídlené obyvatele byly založeny v okolí nové obce. Stavba pevnosti byla zahájena v roce 1766, probíhala ve dvou etapách a v roce 1787 byla pevnost již prakticky dokončena. Stavba barokní bastionové

¹ Císařský patent č. 253/1852 ř. z. ze dne 26. 11. 1852 (tzv. starý spolkový zákon), kterým byla spolková agenda mimo několika výjimek zahrnující zejména spolky železniční a paroplavební, přesunuta z rozhodování panovníka na ministerstvo vnitra.

² Zákon č. 106/1867 ř.z. ze dne 15. 11. 1867 o právech spolčovacím a zákon č. 142/1867 ř. z., ze dne 21. 12. 1867 o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených viz čl. 12 „*Rakouští občané státní mají právo se shromažďovati a spolky činiti. Jak se těchto práv má užívat, ustanovuje se zvláštními zákony.*“.

³ První okrašlovací spolek byl založen roku 1861 v Kutné Hoře.

pevnosti nejenom přerušila plynulý stavební vývoj města, ale stala se po několik století brzdou jeho rozvoje. [43]

Město Hradec Králové v roce 1850 bylo po odtržení okolních předměstí prohlášeno samostatným městem a město tvořilo jen historické návrší. Ačkoliv již v roce 1858 bylo poprvé zrušeno pevnostní velitelství a s tím spojený zákaz výstavby v pevnostním okrsku, pevnost byla definitivně zrušena až v roce 1884, svobodný rozvoj města umožnila smlouva uzavřená roku 1893 po několika odmítnutých nabídkách⁴ a dlouhých jednáních⁵, kterou pevnostní stavby a pozemky zakoupilo město Hradec Králové. Další rozvoj města Hradec Králové na území zrušené pevnosti a inundačních kotlin se uskutečňovala podle schválených regulačních plánů⁶. Během prvních desetiletí zanikly faktické hranice mezi městem Hradec Králové a okolními obcemi, avšak k jejich připravovanému sloučení došlo až v roce 1942. Hodnotný urbanistický a architektonický vývoj území města Hradec Králové v rozsahu z roku 1850 byl ukončen v 50. letech 20. stol.⁷ [16], [47] Toto území se stalo základem městské památkové zóny Hradec Králové vyhlášené v roce 1990.

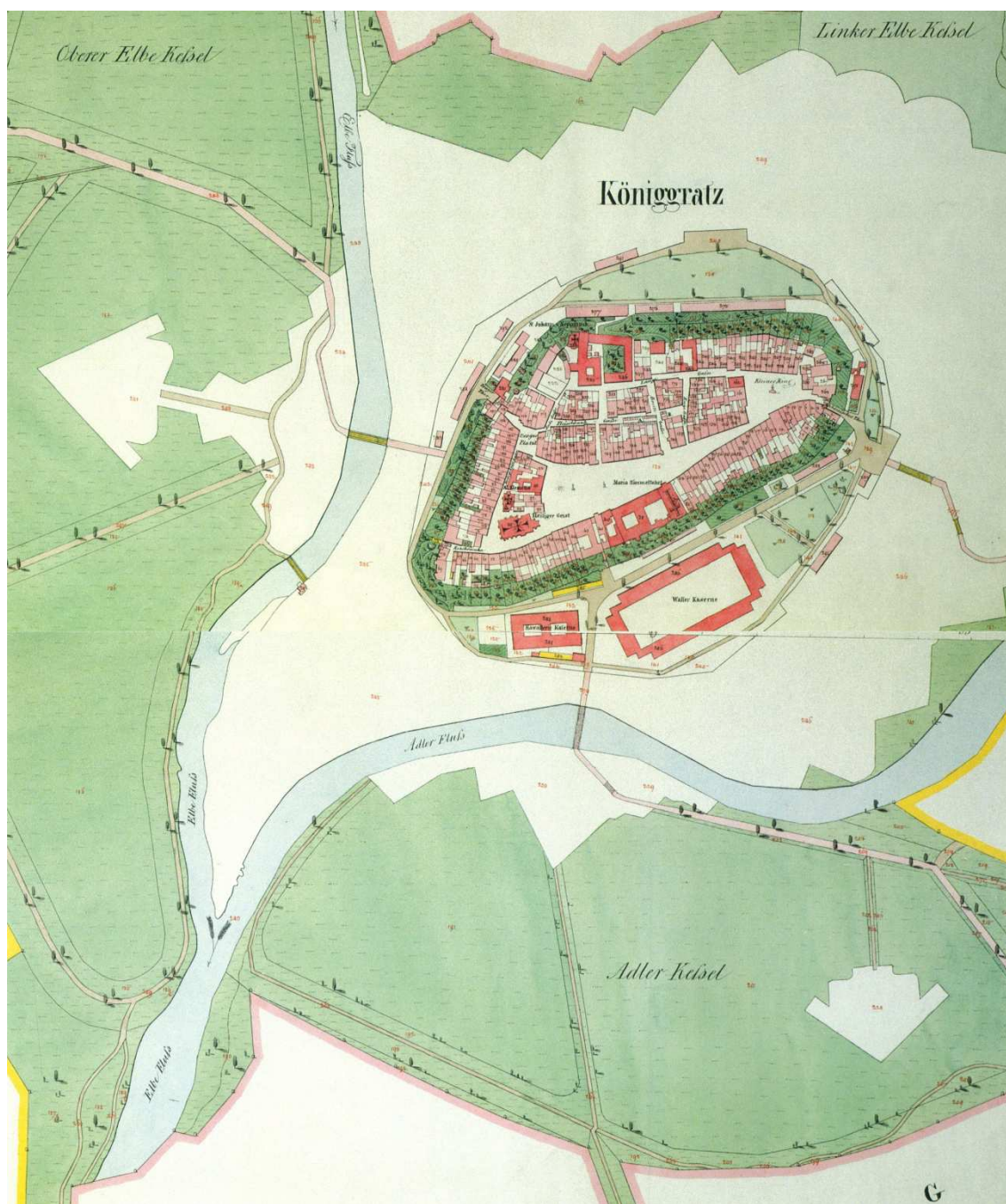
⁴ 1858, 1863,

⁵ 1875 – 1876, 1880

⁶ 1884 mezinárodní urbanistická soutěž a dále regulační plány např.: první regulační plán Hradce Králové (Ing. Josef Zámečník) z let 1897-1900, Generelní plán zastavovací - Hradec Králové (Oldřich Liska, Václav Rejchl) z roku 1911 a později Hradec Králové, Regulační plán (Josef Gočár) z let 1925-1928.

⁷ 1947 – 1955 obytný soubor Labská kotlina I., 1950 – 1958 obytný soubor Orlická kotlina

Obrázek 1: *Mapa stabilního katastru 1840*

Zdroj:[50]

Z mapy stabilního katastru z roku 1840⁸ je zřejmé, že veřejnou zeleň tvořily v městě Hradec Králové zejména aleje podél cest a případně jednotlivé stromy nebo skupiny stromů. V souvislosti válkou v roce 1866 byla tato stromořadí vykácena a následně obnovena, proto veřejná zeleň na regulačním plánu z roku 1890 je zachycena v obdobném rozsahu. V dalších letech se veřejná zeleň stala součástí nově zřizovaných ulic, náměstí a parků budovaných na základě zmíněných regulačních plánů. Růst nové výstavby a s tím související rozšiřování

⁸ Srov. Císařský povinný otisky stabilního katastru 1:2880, katastrální území Hradec Králové, 1840, bezešvá digitalizovaná mapa, dostupné na: <http://www.hradeckralove.org/hradec-kralove/map-historicke-mapy>.

veřejné zeleně může nepřímo ilustrovat nárůst počtu obyvatel ve městě Hradec Králové z 8 523 obyvatel v roce 1890 na přibližně 22 500 v roce 1940. [50]

Rozsáhlý urbanistický rozvoj města spolu s odtržením samostatného města Hradec Králové a okolních obcí, tvořilo prostředí činnosti okrašlovacích spolků. Proto na území dnešního Hradce Králové bylo založeno několik spolků. V Hradci Králové to byl Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Hradci Králové a dalších samostatných obcích tyto okrašlovací spolky: Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové, Okrašlovací spolek Malšovice u Hradce Králové, Okrašlovací spolek Pouchov u Hradce Králové, Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny Slezské Předměstí u Hradce Králové, Okrašlovací spolek Věkoše u Hradce Králové, Okrašlovací spolek Náhon, pošta Hradec Králové, Okrašlovací spolek Pražské Předměstí, Okrašlovací spolek Plotiště, Okrašlovací spolek Kukleny, Okrašlovací spolek Plačice, Okrašlovací spolek Svobodné Dvory a Okrašlovací spolek ve Farářství, Hradec Králové II. Některé vykonávaly činnost dlouhodobě a jiné svoji činnost ani nerozvinuly. [1] až [15]

Tabulka 1: Přehled činnosti okrašlovacích spolků na území dnešního města Hradec Králové

(1884) 1885 – 1944 (1950)	Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Hradci Králové
1890 – ?	Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové
1890 – ?	Okrašlovací spolek Kukleny
1898 – (1945)	Okrašlovací spolek Náhon, pošta Hradec Králové
1900 – 1926	Okrašlovací spolek Svobodné Dvory
1900 – ?	Okrašlovací spolek Plotiště
1902 – ?	Okrašlovací spolek Pouchov u Hradce Králové
1902 – ?	Okrašlovací spolek Věkoše u Hradce Králové
1904 – ?	Okrašlovací spolek Plačice
1905 – 1915	Okrašlovací spolek Malšovice u Hradce Králové

Zdroj: [1] až [15], [41]

Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Hradci Králové

Okrašlovací spolek v Hradci Králové patří k starším spolkům. Byl založen v roce 1885. Avšak Ing. Karel Prokeš, ředitel reálky, jako předseda okrašlovacího spolku na valné hromadě spolku konané dne 22. dubna 1935 překvapivě sděluje, že podle „nových“ informací byl spolek založen již v roce 1884. [2], [11]

O počátcích činnosti spolku až do roku 1895 se nedochovaly archivní doklady a veškeré informace pocházejí jen ze zpráv otištěných Ratiboru. Z dalších let jsou dochovány knihy protokolů a zápisy jednání výboru a jednání valných hromad⁹, které podrobně mapují činnost spolku v jednotlivých letech. Valné hromady konaly pravidelně každý rok až do roku 1915. Valná hromada v roce 1916 se z důvodu světové války již nesešla. Od roku 1919 se opět valné hromady konaly převážně každý rok. Druhá světová válka a události po roce 1948

⁹ Valné hromady spolku se uskutečnily 13.01.1889 a 12.01.1890 u Černého koně, 26.01.1891, 05.03.1892 v a 25.02.1893 v Živnostenské jednotě, 10.03.1894 a dále v Besedě, 20.04.1896, 07.03.1896, 13.02.1897, 1897, 26.02.1898, 04.03.1899, 10.02.1890, 30.03.1901, 22.03.1902, 21.03.1903, 20.02.1904, 18.02.1905, 17.03.1906, 22.04.1907, 16.03.1908, 23.04.1909, 02.04.1910, 20.03.1911, 01.04.1912, 27.04.1913, 21.04.1914, 04.05.1915, 04.1916 - odložena, 28.05.1919, 03.12.1921, 28.06.1924, 10.10.1925, 10.05.1926, 14.05.1927, 06.06.1928, 27.06.1929, 21.11.1930, 9.12.1932, 1.12.1933, 03.04.1935, 22.04.1936.

činnost okrašlovacího spolku omezily a činnost spolku zaniká poč. 50. let. 20. stol. v souvislosti se společenskými změnami ve společnosti. [2]

Podrobný popis jednotlivých konaných činností přesahuje svým rozsahem daný rámec této práce, která si klade za cíl souhrnnou informaci o činnosti okrašlovacích spolků v Hradci Králové.

Spolek již v roce svého založení vysázel 500 stromů k Hrázce a Farářství, navrhl úpravu „pustého místa u Pražské brány a za mostem“, uspořádal koncert s ohňostrojem a upravil chodník při erární silnici od hradeb k nádraží na Pražském Předměstí. Již jen výčet činností prvního roku po založení spolku je přehledem všech oblastí, kterými se spolek zabýval a to výsadbou stromů, keřů a okrasných květin, úpravou městských prostorů a osvětovou a kulturní činností. [2]

Prioritní činností byla po celé období existence spolku výsadba stromů ve městě a okolí. Každým rokem bylo vysázeno několik desítek až stovek stromů a současně bylo pečováno o již vysazené. Tato činnost byla prováděna v souladu s městem, byla finančně podporována městem a později byla prováděna ve spolupráce s městským zahradnictvím¹⁰. [2]

Metodický přístup přípravy a rozsah výsadby například věrně dokládá akce v roce 1940, kdy spolek zamýšlel uskutečnit s finanční podporou Svazu okrašlovacího v Praze rozsáhlou novou výsadbu jako náhradu stromů postižených mrazem v předcházející zimě na Karlově třídě, Jungmannově třídě, Tylově náměstí, Ulrichově náměstí. Svaz okrašlovací v Praze vyzýval v tomto roce své členy k podání žádosti na finanční subvenci k výsadbě stromů. Z dotazníku, rozpočtu a žádosti o finanční podporu je zřejmý rozsah výsadby a její druhová skladba. Stromy dodala stromovka lestmistra Lud. Heckera v Hradci králové – Pouchově. Svaz okrašlovací v Praze podporu přiznal ve výši 4.000 Kč za podmínky, že místo jilmů bude vysázena líska a stříbrolistá lípa. Výsadba na Ulrichově náměstí se t.r. neuskutečnila. [10]

Tabulka 2: Žádost o finanční podporu na výsadbu stromů v roce 1940

Karlova třída – šíře 50 m, délka 440 m	Corylus colurna – Turecká líska za zmrzlé platany	110 ks a 35 K	3.850 K
Jungmannova třída – šíře 25 m, délka 200 m	Ulmus globosa – Jilm kulovitý	45 ks á 20 K	900 K
Tylovo náměstí – 5.000 m ²	Acer negundo arg. var. – Javor pestrolistý	30 ks á 20 K	600 K
Ulrichovo náměstí – 1.032 m ²	Platanus		
práce s vysázením: vysázení stromů vč. kůlů, kopání jam, kompost			2.775 K
celkem			8.125 K

Zdroj: [10]

Spolek se soustavně věnoval i dalším „okrašlovacím“ činnostem. Například se mu dlouhodobě dařilo umisťovat po městě lavičky z darů vyznaných průmyslníků a podnikatelů (Skuherský, Viktorin, Ippen a další). Z významnějších akcí okrašlovací spolek připravoval od roku 1928 sousoší Labe a Orlice do Jiráskových sadů ve spolupráci s arch. Janem Rejchlem a sochařem Josefem Škodou nebo od let 1935/1935 Alpinium v Jiráskových sadech. [2]

¹⁰ Zápis z roku 1928.

Ne všechny plánované záměry byla úspěšné. Neúspěšným se stal protest proti umístění slovenského kostela sv. Mikuláše v Jiráskových sadech v roce 1935, kdy spolek upřednostňoval zřízení hřišť pro děti před pořízením kostela a kostel umístit do hradeckých lesů nebo snahy o osvětlení hodin Bílé věže v roce 1935. [2]

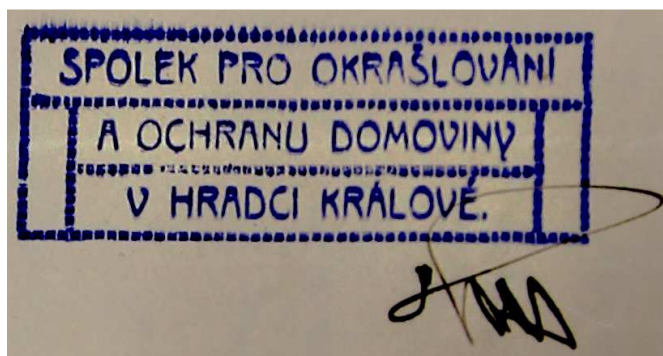
Členy spolku se stávali také i vážení občané města Hradec Králové. Prvním předsedou byl zvolen Jan Voneš, sekretář c. k. soudu. Ve věku 47 let umírá předseda spolku Jan Voneš (+ 6. 7. 1888) a na jeho památku jsou sady u nemocnice založené v roce 1887 pojmenovány Vonešovy sady a označeny obeliskem. Návrh jednatele Dvořáčka měla být pojmenováno i stromořadí ke Hrázce, které Jan Voneš sázel a kterým každodenně chodíval. Jestli tento návrh byl schválen, není bohužel zřejmé. Činnost spolku pokračovala i po úmrtí jeho prvního předsedy v nezměněné intenzitě. [2][10]

Tabulka 3: Předsedové okrašlovacího spolku v Hradci Králové

1885 (1884) – 1888	Jan Voneš, sekretář c. k. soudu (*1841 / +1888)
1888 – 1889	Josef Peřina
1889 - 1908	JUDr. František Srdínko, rada z. soudu (+1908)
1908 – 1917	Josef Novák, vládní rada (+1917)
1917 – 1919	Rudolf Hacker, lestmistr
1919 – 1926	prof. Jindřich Fiala
1926 - 1933	Václav Imlauf, ředitel pošty
1933 – (1940)	Ing. Karel Prokeš, profesor reálky
1940	Josef Votava
1942	arch. František Tichý
04.1943	Ing. Karel Prokeš, profesor reálky
11.1943	Ing. Karel Petřík
1944	prof. J Simon, ředitel

Zdroj:[2][10]

Obrázek 2: Razítko Spolku pro okrašlování a ochranu domoviny v Hradci Králové

Zdroj:[2]

Mezi členy spolku patřil i arch. Tichý, arch. Liska, Domečka, Ryba a další. [2]

Tabulka 4: Počty členů okrašlovacího spolku v Hradci Králové

1890 – 190 členů,
1894 – 202 členů,
1895 – 205 činných členů + 6 čestných členů

1896 – 212 činných členů + 6 čestných členů
1897 – 206 činných členů + 6 čestných členů
1899 – 202 činných členů + 6 čestných členů
1900 – 194 činných členů + 6 čestných členů
1902 – 193 činných členů + 6 čestných členů
1903 – 206 činných členů + 6 čestných členů
1903 – 242 činných členů
1906 – 243 činných členů
1907 – 244 činných členů
1908 – 250 činných členů
1909 – 233 činných členů
1910 – 259 činných členů
1911 – 239 činných členů
1912 – 245 činných členů
1914 – 222 členů + 69 příznivců
1921 – 176 členů
1926 – 268 členů
1927 – 268 členů
1944 – 160 členů

Zdroj: [2][10]

Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny v Hradci Králové byl členem Svazu okrašlovacím v Praze od roku 1909 do roku 1939¹¹. [6] [7]

Inspirací pro akce pořádané okrašlovacími spolky byly publikace, které vydával Svaz okrašlovací v Praze nebo publikace obdobného zaměření [44]. Velký květinový den [52] pořádaný v roce 1913 tělocvičnou jednotou Sokol, Družstvem pro postavení tělocvičny Sokola a Okrašlovacím spolkem, při kterém mělo být celé město vyzdobeno květinami, byl inspirován návodem na pořádání květinových slavností, který vydal svaz v roce 1909. [34]

Svaz okrašlovací v Praze (1904 – 1951¹²) a vztah k okrašlovacím spolkům

Svaz okrašlovací v Praze byl založen v roce 1904¹³ pod prvotním názvem Svaz českých spolků okrašlovacích v Království českém se sídlem v Praze, který byl v roce 1905¹⁴, 1909¹⁵, 1920¹⁶ a 1939¹⁷ změněn. Zakládajícími členy se staly významné osobnosti, mezi které patřil

¹¹ Ukončení členství je odvozeno podle roku, kdy byl zaplacen poslední členský příspěvek, okrašlovací spolek však minimálně do roku 1943 přijímal finanční podporu od svazu.

¹² 1.10.1951 svaz zastavuje činnost a k 31.12.1951 je likvidován

¹³ 29.5.1904 byl zvolen přípravný výbor, 26.9.1904 schválení spolku c. k. místopředsedstvím, 30.10.1904 ustavující valná hromada

¹⁴ Svaz českých spolků okrašlovacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

¹⁵ Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

¹⁶ Svaz čs. spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze

¹⁷ Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Praze

architekt Jan Kotěra (31. října 1905), osobnosti z Hradce Králové: biskup královéhradecký Th. Dr. Josef Doubrava (listopad 1906) nebo Dr. Ing. Vladimír Zákrejs¹⁸, stavební rada (17. března 1910), ale i úřady: Okresní úřad Hradec Králové (6. září 1910)¹⁹. [5] až [9]

Svaz okrašlovací v Praze vydával publikace podporující myšlenky okrašlování [19], [23] až [41], [45] a časopis Krása našeho domova v rozsahu 10 čísel ročně. Časopis Krása našeho domova od 4. čísla I. ročníku byl vydáván i jako orgán i Klubu za starou Prahu, od 1909 – 1911 a od 1914 jako orgán Českého zemského Svazu ku povznesení návštěvy cizinců v království Českém. [42] Svaz vedl pečlivou evidenci členů a jejich předplatného vydávaného časopisu, ze které se dovídáme základní informace o činnosti spolků.

Tabulka 5: Evidence předplatného časopisu Krása našeho domova okrašlovacími spolky v Hradci Králové a okolí v letech 1905 – 1907

	zaplacení příspěvků	zaplacení předplatného
Spolek pro okrašlování města Hradec Králové a okolí	---	---x)
Okrašlovací spolek Hradec Králové Nový	1905 – 1907	1905 – 1907
Okrašlovací spolek Dvory Svobodné	1905 – 1907	1905 – 1907
Okrašlovací spolek Kukleny	---	1907 xx)
Okrašlovací spolek Malšovice u Hradce Králové	---	1905, 1906
Okrašlovací spolek Náhon, p. Hradec Králové	---	---
Okrašlovací spolek Plotiště nad Labem	---	---
Okrašlovací spolek Pouchov	---	---
Okrašlovací spolek Věkoše u Hradce Králové	---	---

Zdroj:[5]

x) předplatné JUDr. František Srdínko, Hradec Králové 1907

xx) zaplacen 7. ledna 1908

Členství okrašlovacích spolků v Hradci Králové a okolí ve Svazu okrašlovacím v Praze

Členem Svazu okrašlovacím v Praze byly i spolky v Hradci Králové a okolí, alespoň po část své aktivní činnosti. Z knih členské evidence je zřejmé, že svaz se snažil udržet přispívající členy i když byli v prodlení s placením příspěvků. [5] až [9]

Tabulka 6: Členství okrašlovacích spolků v Hradci Králové a okolí ve Svazu okrašlovacím v Praze

Název	od	do *)	pozn.:
Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové	30.01.1906	1938	
Okrašlovací spolek Malšovice u Hradce Králové	14.03.1908	1916	
Okrašlovací spolek Malšovice u Hradce Králové	1928	1938	xxxx)
Okrašlovací spolek Pouchov u Hradce Králové	24.06.1908	1914	x)
Okrašlovací spolek Pouchov u Hradce Králové	1925	1933	x)
Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny Hradec Králové	02.02.1909	1939	o)
Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny Slezské Předměstí u Hradce Králové	06.05.1912	1938	

¹⁸ Hradec Králové č.p. 767, do roku 1938

¹⁹ do roku 1944

Okrašlovací spolek Věkoše u Hradce Králové	24.02.1913	1932	x)
Okrašlovací spolek Náhon, pošta Hradec Králové	01.04.1920	1938	
Okrašlovací spolek Pražské Předměstí	07.04.1937	1938	
Okrašlovací spolek Svobodné Dvory	09.02.1905	1926	xx)
Okrašlovací spolek Farářství	24.12.1924	1938	xxx)

Zdroj:[7] [8]

*) ukončení členství je odvozeno podle roku, kdy byl zaplacen poslední členský příspěvek

x) vyškrtnut pro neplacení

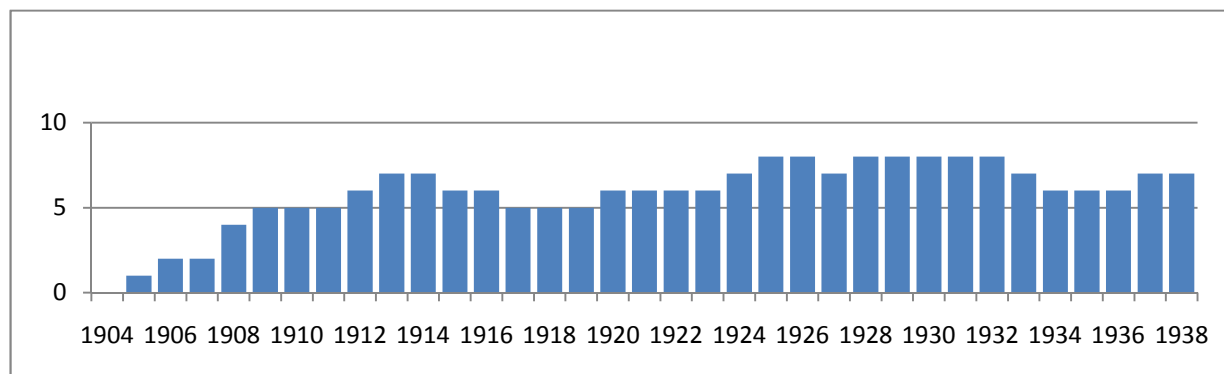
xx) rozešel se podle sdělení ze dne 25.10.1926

xxx) ukončení členství není známé

xxxx) nečinný 1916 -1927

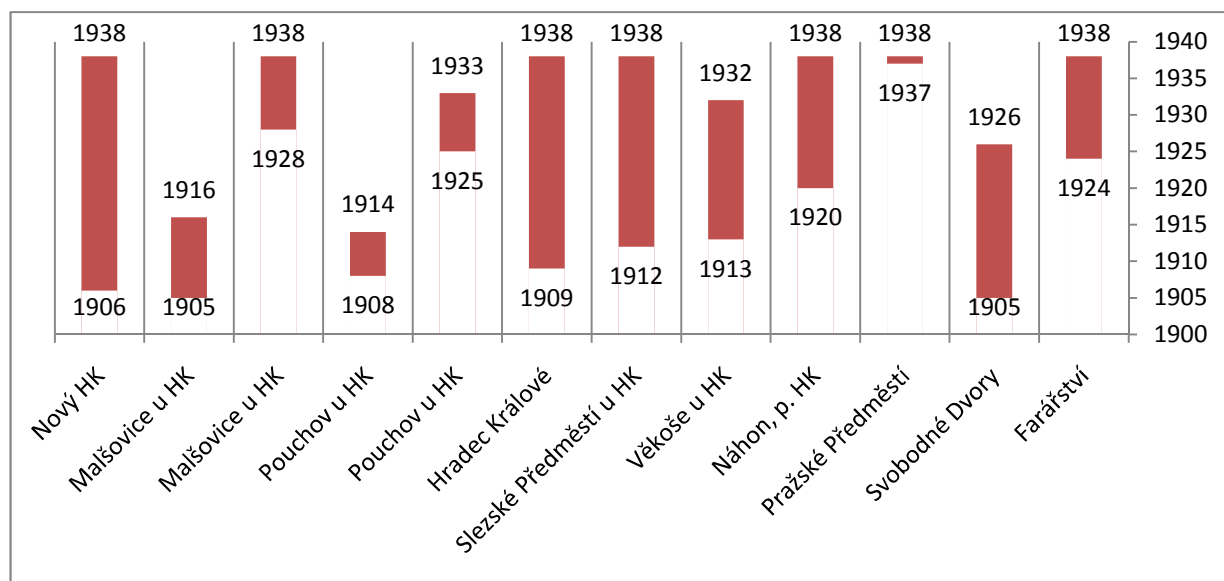
o) minimálně do roku 1943 spolek přijímal finanční podporu od svazu

Graf 1: Vývoj členství okrašlovacích spolků v Hradci Králové a okolí ve Svazu okrašlovacím v Praze v letech 1904 - 1938

Zdroj:[7] [8]

Graf 2: Vývoj členství okrašlovacích spolků v Hradci Králové a okolí ve Svazu okrašlovacím v Praze v letech 1904 - 1938

Zdroj:[7] [8]

Příklady jiných činností a osudů okrašlovacích spolků:

Okrašlovací spolek v Kuklenách – příklad spolupráce s časopisem Krása našeho domova

O činnosti Okrašlovacího spolku v Kuklenách nemáme mnoho zpráv. Uvádíme jej zde jako příklad spolupráce spolku se svazem při propagování krásných a historických míst v obcích. V roce 1910 posílá spolek redakci měsíčníku Krása našeho domova šest²⁰ ks fotografií pro otištění v časopise. [11]

Obrázek 3: Razítko Okrašlovacího spolku na Kuklenách

Zdroj: [11]

Okrašlovací spolek Náhon, pošta Hradec Králové – příklad spolku s rozsáhlou kulturní činností

O činnosti Okrašlovacího spolku Náhon máme zprávy od roku 1929. Mimo výsadby stromů a péči o zeleň spolek organizoval zejména kulturu v obci a společenský život. Spolek měl zřízen hudební zábavní odbor, který pořádal koncerty, divadlo a plesy. Pro oslavy výročí založení spolku ustanovil Zábavní výbor pro oslavy 40. výročí trvání spolku. V roce 1929 spolek pořídil "společný a důstojný" husitský prapor, který půjčoval dalším spolkům. Komitét pro postavení pomníku Mistra Jana zorganizoval jeho výstavbu a o jeho údržbu se staral odbor pro udržování Husova pomníku. Kulturní akce pomáhaly získávat finanční prostředky pro další činnost. Obdobně "půjčováním" laviček a stříkačky na ovocné stromy si spolek zajišťoval další finanční prostředky. Spolek úzce spolupracoval s Kroužkem kuželkářů a dramatickým divadelním odborem spolku "Zálesáci", který v roce 1942 byl přičleněn do spolku. Poslední kulturní plánovanou aktivitou bylo založení Fondu postavení pomníků T.G.M., která již nebyla před likvidací spolku uskutečněna. [3], [12]

Členy okrašlovacího spolku byli jak obyvatelé obce Náhon a Malšovic, tak i obyvatelé z Hradce Králové a spolek ve statistice tyto členy rozlišoval.

²⁰ popis fotografií:

Kukleny, domek p. Jos. Petra, p. Reifka, p. Česenka

Kukleny, kovárna p. Krapaty, druhý pí. Žočkové, třetí p. Novotného

Kukleny, dům p. Jos. Petra, p. Reifka, p. Od. Česenka

Kukleny, bývalá škola, r. 1833. vystavěná, nyní majetek p. Ryšavého

Kukleny, domek pí. Šejvlové

Kukleny, domek pí. Šejvlové, Cabinet – Portrait / Souvenir, Wien

Tabulka 7: Počty členů okrašlovacího spolku Náhon, pošta Hradci Králové

	místní - Náhon	Malšovice	Hradec Králové	celkem
1930	129	17	60	206
1931	109	10	53	172
1932	120		57	
1933	130		100	
1934	135		100	
1935	120		70	
1936	120		70	
1937	132		80	
1938	132		116	
1940	139		48	187
1941		100	17*	304
1942		256	50	306
1943		273	50	323
1944		290	50	340

Zdroj: [3]

* "Zálesáci"

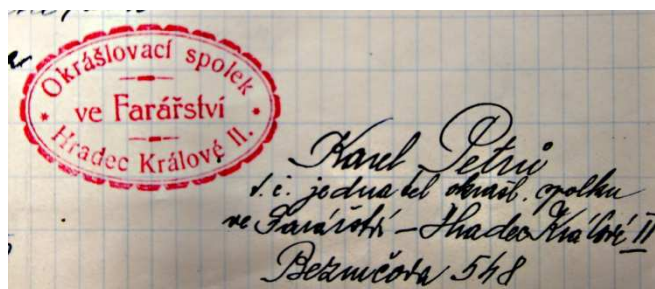
Obdobně rozsáhlou kulturní společenskou činností se zabýval Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové, který pořádal koncerty, plesy a osvětové nedělní přednášky. K činnosti spolku je dochovaný rozsáhlý archivní fond, který s ohledem na charakter této práce není možné podrobně využít. [4], [13]

Okrašlovací spolek ve Farářství Hradci Králové II – příklad likvidace spolků

O činnosti Okrašlovacího spolku ve Farářství nemáme mnoho zpráv. Dochovaná je pouze korespondence z roku 1950, ve které násilně ustává činnost spolků. Spolek sděluje, že mimo okrasných kulovitých javorů v ulicích čtvrti vysazoval i ovocné stromy, které ošetřuje a ovoce přenechává za úplaty potřebným obyvatelům čtvrti nebo přímo členům spolku. Ze získaných peněz provádí další novou výsadbu stromů. Mimo stromů ve městě má vysázeny ovocné stromy u cesty vedoucí do luk, které nejsou umístěny na veřejném prostoru. Dochovaná korespondence dokládá zánik spolkového života. Podle přípisu Národního výboru v Hradci Králové (MNV), referátu pro vnitřní věci a bezpečnost z 01.12.1950, se má spolek včlenit do Jednotného svazu českých zemědělců nebo do práce při MNV s tím, že okrašlovací spolky nebudou moci vyvíjet další činnost jako spolky samostatné, protože spolkový život má být budován na nových základech a to téměř výhradně jako masové organizace. Okrašlovací spolky se mají přičlenit k masové organizaci nebo se dobrovolně zlikvidovat.²¹ [14]

²¹ Značka fondu: 33, Fond: Svaz okrašlovací v Praze, Inventurní číslo: 64- Hradec Králové, Karton: 11 Hradec Králové 1940-1950, dopis z 18.12.1950 podepsán prof. Dr. J. Klik, starosta a Dr. K. Tuček, jednatel.

Obrázek 4: Razítko Okrašlovacího spolku ve Farářství, Hradec Králové II

Zdroj: [14]

Závěr

Vykonávaná činnost okrašlovacích spolků od jejich vzniku v 2. pol. 19. stol. až do jejich zániku kolem roku 1950 byla výrazně ovlivňována místními podmínkami. V městě Hradec Králové činnost okrašlovacího spolku byla zaměřena na výsadbu stromů a úpravu veřejných prostorů nově vznikajícího města. Členství ve spolku přijímaly významné osoby. Naopak okrašlovací spolky mimo Hradec Králové se staly převážně nositeli kultury a společenského života. Příkladem je spolek Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové a Okrašlovací spolek Náhon, pošta Hradec Králové. Posledně jmenovaný překvapuje nejenom rozsáhlou kulturní činností, ale i počtem členů spolku a to zejména v porovnání s daleko větším městem Hradcem Králové. Trvání spolků, které v samostatných obcích okolo Hradce Králové, nenalezly svůj osobitý program, bylo jen časově omezené. Příkladem spolku, který našel své místo v ustálené struktuře obce může být Okrašlovací spolek Farářství, Hradec Králové II se svým zaměřením na výsadbu ovocných stromů. Velmi smutnou kapitolou je likvidace spolkového života okolo roku 1950.

Z archivních dokumentů, ale i ze znalosti místa je zřejmý velký význam okrašlovacích spolků na utváření životního prostředí člověka na konci 19. stol. a v 1. pol. 20. stol. a to nejenom v úzkém chápání výsadby a ochrany zeleně, ale i v širším pojetí zahrnující kulturu a společenský život. Podrobnější historie a popis činnosti vzhledem k množství archivních dokumentů je nad rámec rozsahu a účelu této práce.

Použité zdroje (abecedně):

- [1] Archivní fond *Masarykova akademie práce*. Archiv Akademie věd České republiky. 1863-1952.
- [2] Archivní fond *Okrašlovací spolek Hradec Králové*. Státní okresní archiv Hradec Králové 1884-1947.
- [3] Archivní fond *Okrašlovací spolek Malšovice*. Státní okresní archiv Hradec Králové 1901-1947.
- [4] Archivní fond *Okrašlovací spolek Nový Hradec Králové*. Státní okresní archiv Hradec Králové 1890-1936.
- [5] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventurní číslo: 47, Kniha číslo 32, Členská kniha 1905 – 1907
- [6] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventurní číslo: 52, Kniha číslo 37, Kniha zakládajících a přispívajících členů od roku 1904 – 1934

- [7] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 50, Kniha číslo 34, Kniha členů činných 1935 – 1934
- [8] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 50, Kniha číslo 35, Kniha členů činných
- [9] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 50, Kniha číslo 38, Kniha čestných, zakládajících a přispívajících členů od roku 1935
- [10] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64 – Hradec Králové, Karton: 11 Hradec Králové 1940-1950
- [11] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64- Kukleny, Karton: 11. Kukleny 1910
- [12] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64- Náhon-Malšovice, Karton: 13. Náhon - Malšovice 1940-1946
- [13] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64- Nový Hradec Králové, Karton: 13. Nový Hradec Králové 1941-1951
- [14] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64- Pražské Předměstí, Karton: 14. Pražské Předměstí 1949-1950
- [15] Archivní fond *Svaz okrašlovací v Praze*. Archiv Akademie věd České republiky. Značka fondu: 33, Inventární číslo: 64- Slezské Předměstí, Karton: 16. Slezské Předměstí 1949
- [16] BĚLOHRADSKÝ, David. *České spolky v Českém Dubu ve druhé polovině 19. století*. [online]. 2006 [cit. 2014-08-16]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Lukáš Fasora. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/110876/ff_b/.
- [17] BENEŠOVÁ, Marie, JAKL, Jan a TOMAN, František. *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*. 1. vyd. Hradec Králové: Garamon, 2000. 119 s. ISBN 80-902593-7-5
- [18] BLAŽEK, Jan. *Ideová východiska a praxe současných (vybraných) okrašlovacích spolků v České republice v environmentálních souvislostech*. [online]. 2010 [cit. 2014-08-16]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Pavel Klvač. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/224782/fss_m/.
- [19] *Čechova květnice*. Praha: Svaz čes. spolků okrašlovacích, [1906]. 9 s.
- [20] DOLEŽALOVÁ, Věra. Podíl spolků na kulturním životě v Hradci Králové v 60. - 80. letech 19. století. *Východočeský sborník historický*. Pardubice: Východočeské muzeum, 1998, č. 7, s. 71-92.
- [21] *Encyklopedie města Hradce Králové*. 1. vyd. Hradec Králové: Garamon, 2011, 846 s. ISBN 978-80-86472-52-2. Sv. A-M. 2011. 358 s. - sv. N-Ž. 2011. s. 367-846.
- [22] HLOUŠKOVÁ, Zuzana. *Historie spolkové činnosti na Hradecku*. 1. vyd. Hradec Králové: Občanské poradenské středisko, 2001, 96 s. ISBN 80-902749-6-x.
- [23] JARNÍK, Jan Urban, ed. *Zprávy ze zátiší potštýnského. Roč. 1900*. V Potštýně: Okrašlovací spolek, 1900. 48 s.
- [24] JARNÍK, Jan Urban. *Čistota a pořádek v domácnostech a obcích: k zakládání spolků okrašlovacích na našem venkově; o úkolech okrskových sborů a skupin*. V Praze: Svaz. čes. spolků pro okrašlování, [1911]. 18, 16 s.

- [25] JARNÍK, Jan Urban. *Podstata, cíl a organizace okrašlování, hlavně po stránce národohospodářské a esteticko-výchovné*. Praha: Svaz okrašlovací, 1911, 84 s.
- [26] JARNÍK, Jan Urban. *Podstata, cíl a organizace okrašlování, hlavně po stránce národohospodářské a esteticko-výchovné*. V Praze: Nákladem Svazu Okrašlovacího, 1911. 1 sv. (různé stránkování). Knihovna Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; č. 6.
- [27] JARNÍK, Jan Urban. *Potštýnské zátiší jindy a nyní: přednesl dne 28. října 1899 ve Společenském klubu v Praze*. V Praze: Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny, 1913. 13 s.
- [28] JARNÍK, Jan Urban. *Proslovení Dra Jana Urbana Jarníka, jež měl při převzetí jubil. pavillonu pod Lipami v Potštýně n.O. do správy spolku okrašlovacího 23.července 1899*. V Rychnově: [s.n.], 1899. 8 s.
- [29] JARNÍK, Jan Urban. *Proslovení univ. prof. dra. Jana Urbana Jarníka, jež měl při převzetí jubil. pavillonu "Pod Lipami" v Potštýně n.O. do správy spolku okrašlovacího v neděli dne 23. července 1899*. Potštýn n.O.: Nákladem Okrašlovacího spolku, 1899, 8 s.
- [30] JARNÍK, Jan Urban. *Průvodce zátiším Potštýnským a okolím*. Potštýn: Spolek pro okrašlování a ochranu domoviny, 1911. 208 s.
- [31] JARNÍK, Jan Urban. *Spolky okrašlovací a jejich ústředí, Svaz českých spolků okrašlovacích*. V Praze: Nákladem vlastním, 1906. 14 s.
- [32] JARNÍK, Jan Urban. *Vzpomínka na stromovou slavnost konanou v Potštýně dne 12. dubna 1908 na paměť 60tiletého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa I*. Potštýn: nákl. vl., 1908. 10 s.
- [33] JEDLIČKA-BRODSKÝ, Břetislav. *1904-1914: Deset roků Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v Praze*. V Praze: Svaz čes. okrašl. spolků, 1916. 51 s. Knihovna Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 8.
- [34] Jedlička-Brodský, Břetislav. *Stromové a květinové slavnosti: návod k jich pořádání*. 3. pozměn. vyd. V Praze: Svaz čes. spolků okrašlovacích, 1909. 112 s.
- [35] KLIKA, Jaromír a ŠMARDA, Jan. *Horská lesní rezervace na Žákově hoře u Žďáru v Českomoravské vysočině*. [Praha]: [Svaz okrašlovací a ochranný], 1940. 8 s.
- [36] KLIKA, Jaromír, ed. *Naše stromy, stromkové slavnosti: význam a pořádání stromkových slavností, které stromy a keře máme vysazovati, péče o naše staré stromy*. Praha: Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1940. 99 s. Knihovna praktických příruček pro okrašlovací spolky; Čís. 2.
- [37] KLIKA, Jaromír. *Krása našeho domova: měsíčník pro okrašlování a ochranu domoviny: orgán svazu spolků pro ochranu a okrašlování domoviny v Praze. Ročník 42*. Praha: Svaz okrašlovací a ochranný v Praze, 1951. 124 s. : il.
- [38] KLIKA, Jaromír. *Malý Kriváň: floristická črta*. Praha: Klub Za starou Prahu, 1920. [7] s. Krása našeho domova; Roč. 13.
- [39] KLIKA, Jaromír. *Naše stromy: význam a pořádání stromkových slavností*. Praha: Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1940, 99 s.
- [40] KLIKA, Jaromír. *Raná - rezervace města Loun*. Praha: Klub Za starou Prahu, 1936. s. 97-99. Krása našeho domova; roč. 28, čís. 4.

- [41] *Kráska našeho domova: měsíčník pro ochranu přírody a domoviny*. 31. ročník, 1939, číslo 1. V Praze: Svaz okrašlovací a ochranný, 1939. 24 s.
- [42] *Kráska našeho domova: měsíčník pro ochranu přírody a domoviny*. V Praze: Svaz okrašlovací a ochranný
- [43] KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996-2011, 8 sv.
- [44] KUMPÁN, Josef. *Sadová úprava vesnice: zahrady na venkově s mnoha vyobrazeními : nepostradatelná příručka pro obecní úřady, okrašlovací spolky a majitele zahrad na venkově : obsahuje mimo jiné seznamy a popisy rostlin, jež se hodí k vysazování na návse a do venkovských zahrad*. Praha: J. Kumpán, 1939, 52 s.
- [45] *Okrašlovací spolek, jeho založení, vedení a úkoly v okrašlování a v ochraně přírody a domoviny*. Praha: Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1940. 71 s. (Knižnice praktických příruček pro okrašlovací spolky); 1.
- [46] OVČÁČKOVÁ, L.: *Okrašlovací spolky včera a dnes*. Diplomová práce, obhájená na Katedře environmentálních studií FSS MU v Brně, 2004
- [47] POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové: architektura a urbanismus 1895-2009*. [Hradec Králové]: Muzeum východních Čech ve spolupráci s vydavatelstvím Garamon, [2009]. 152 s. ISBN 978-80-86472-42-3
- [48] PROKOPOVÁ, Karolína. *Hostinská zařízení na přelomu 19. a 20. století v Hradci Králové, sondy do jejich sociálního významu a hmotné kultury*. [online]. 2011 [cit. 2014-08-16]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/216229/ff_m/.
- [49] *Přerov na Moravě*. V Praze: Svaz okrašlovací a ochranný, 1927. s. 81-95. *Kráska našeho domova*, měsíčník pro okrašlování a ochranu domoviny, roč. XIX, číslo 6., 1927, Přerov na Moravě
- [50] RICHTER, Miroslav, SEMOTANOVÁ, Eva. *Historický atlas měst České republiky*. Praha: Historický ústav Akademie věd ČR, 1998
- [51] ŠTĚPÁNOVÁ, Dana. *Hudební činnost spolků v Hradci Králové v letech 1870-1900*. [online]. 2010 [cit. 2014-08-16]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/109120/ff_m/>
- [52] *Velký květinový den*. In. *Ratibor* 30, 1913, č. 25 z 21. 6., s. 4.